

очолив прибічник гетьманського правління С. Шелухін. Одним із його заступників обрали О. Грекова (разом із Р. Перфецьким). Засновники цієї організації мали намір об'єднати в своїх лавах представників-однотомців з Наддніпрянщини, Галичини та Кубані. Проте майже відразу виявилися серйозні суперечності, а тому діяльність ВНР виявилася недовготривалою.

У 1921 р. розпочався новий етап у житті та діяльності О. Грекова, який заслуговує на окреме спеціальне дослідження.

Література

1. Тинченко Я. Останній бій генерала // Академія. – Ч. 2. – К., 1995. – С. 15–16.
2. Його ж. Генерал Олександр Греков: військова діяльність і доля // З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. – 2001. – № 2 (17). – С. 343–415.
3. Спогади військового міністра УНР генерала Грекова // З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. – 2004. – № 1/2 (22/23). – С. 121–209.
4. Брусилов А. Мои воспоминания. – Москва, 1946.
5. Дневники императора Николая II. – Москва, 1991.
6. Лейб-драгуны дома и на войне. – Париж, 1930. – Кн. 3.
7. Голеевский М. Материалы по истории гвардейской пехоты и артиллерии в гражданскую войну с 1917 года по 1922 год. – Ловеч, 1922. – Кн. 1.
8. Каменский В. Лейб-гвардии Егерский полк // Военная Быль. – Париж, 1966. – № 81.
9. Дорошенко Д. Історія України. 1917–1923 роки. – Ужгород, 1932. – Т. 1.
10. Скоропадський П. Спомини. – К., 1992.
11. Його ж. Спогади. Кінець 1917 – грудень 1918. – К.-Філадельфія, 1995.
12. Греков А.П. Переговоры украинской Директории с французским командованием в Одессе в 1919 году // Вестник Первопоходника. – Лос-Анжелес, 1965. – № 45.
13. Оскілко В. Між двома світами. – Рівне, 1921.
14. Центральний державний архів громадських об'єднань України. – Ф. 263, оп. 1, спр. 62149 Протокол допиту О.П. Грекова від 21 січня 1949 р. – Арк. 88–89.
15. Антонов-Овсієнко В. В боротьбі проти Директорії // Літопис Революції. – Харків, 1930. – Ч. 1.
16. Громадянська війна на Україні. – К.: Наукова думка, 1967. – Т. 1. – Кн. 1.
17. Винниченко В. Відродження нації. – К., 1993. – Т. 3.
18. Мазепа І. Україна в огні й бурі революції. – Б. м: Вид-во “Промітей”, 1950. – Ч. 1.
19. Ключенко О. Генералітет УГА // Літопис Червоної Калини. – Львів, 1931. – № 10.
20. Капустянський М. Похід українських Армій на Київ – Одесу в 1919 році: Короткий воєнно-історичний огляд: У 2-х кн. – Мюнхен, 1942. – Кн. 2. – Ч. 3.
21. Петлюра С. Статті. – К., 1993.

Аннотація. Пархоменко В.А. Беспокойные 1917–1921 годы в жизни генерала А. Грекова (по материалам мемуаристики)

Рассмотрено малоисследованную личность генерала А. Грекова, неординарного военного деятеля, члена правительства УНР. Основное внимание уделено формированию его личности та революционным 1917-1921 годам в его биографии.

Ключевые слова: война, революция, генерал А. Греков, УНР, гетманат

Summary. Parkhomenko V.A. The Turbulent Years 1917 – 1921 in General O. Hrekiw's Life (based on memoirs). The article examines the little known figure of General O. Hrekiw, a remarkable combat leader and UNR government member. Much attention is given to his personality formation and the turbulent years (1917 – 1921) in his biography.

Key words: war, revolution, General O. Hrekiw, UNR (Ukrainian National Republic), the Hetmanate

УДК 94(477)“1922–1938”

В.В. Місько

ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОПОМОГИ РЕВОЛЮЦІОНЕРАМ У ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ (1922–1938 рр.)

Проаналізовано етапи становлення та розвитку Міжнародної організації допомоги революціонерам в Західній Україні. Визначено основні напрямки діяльності її осередків. Досліджено форми та засоби боротьби проти державної політики польської влади у рамках розгортання ліво-радикального руху.

Ключові слова: МОДР, Західна Україна, ліво-радикальний рух, політичні в'язні, амністія

Актуальність теми дослідження полягає у тому, що Міжнародна організація допомоги революціонерам (МОДР) у Західній Україні була важливою складовою ліворадикального руху. З огляду на це мотивованим є дослідження діяльності структур МОДР у контексті протидії державній політиці щодо лівих партій у цьому регіоні. Це і є метою пропонованої розвідки.

Тема не знайшла належного наукового висвітлення у працях українських істориків. Дослідженням діяльності МОДР присвячена монографія білоруської дослідниці Т. Лугачевої [1], проте вона не позбавлена певних ідеологічних нашарувань. Принагідно зазначимо, що в радянській історіографії над революційною проблематикою працювали більше. На увагу заслуговують праці Л. Пилипіва [2], Ю. Твердохліба [3, 26], В. Курила [4], В. Чугайова [5], О. Швидака [6], у яких міститься значна кількість фактологічного матеріалу. Поряд з цим, основу дослідження складають збірники документів і матеріалів [7–14] та архівні джерела [15–29].

Реакція західноукраїнського суспільства на політику польського уряду в міжвоєнний період виражалася у створенні громадських організацій, комітетів, комісій, що мали забезпечувати підтримку українським політв'язням. За ініціативою громадськості у грудні 1921 р. у Львові був створений Комітет допомоги політв'язням [15, 15 зв.]. Значна кількість політв'язнів відбувала покарання за участь у ліворадикальному русі або за поширення та зберігання комуністичної літератури. Зважаючи на це, влітку 1922 р. комуністи заснували нелегальний комітет, який ставив перед собою завдання збирати кошти в краї і за кордоном та надавати матеріальну допомогу політв'язням. У Галичині збором коштів займався комітет, а за його межами – філіал у Відні. Пізніше його було перейменовано у Комітет допомоги революційному рухові у Східній Галичині. Через свої низові організації він налагоджував зв'язки з політв'язнями, забезпечував їх продуктами, одягом, книгами [2, 23–25].

23 серпня 1922 р. на спільному засіданні Польського бюро ЦК РКП (б) з представниками Комуністичної робітничої партії Польщі (КРПП) і Виконавчого комітету Комуністичного Інтернаціоналу (ВККІ) розглядалося питання про допомогу політв'язням Польщі. Пізніше, згідно з рішенням ЦК КП(б)У, в Києві створили комісію з організації допомоги політичним в'язням в Польщі, що координувала процес збору коштів [1, 6].

30 листопада 1922 р. IV конгрес Комінтерну схвалив резолюцію, якою закликав комуністичні партії посприяти створенню організацій, які мали надавати матеріальну та моральну допомогу ув'язненим революціонерам. Саме ця резолюція Комінтерну дала початок існуванню МОДР [1, 6], що увійшла в історію під назвою "Червоної допомоги". МОДР вважалася непартійною організацією, головне завдання якої полягало у наданні юридичної, моральної і матеріальної допомоги політичним в'язням, їхнім сім'ям, а також сім'ям загиблих товаришів. Організація мала об'єднувати різні верстви населення, а комуністичні та інші партії – забезпечувати повне сприяння її діяльності [30, 461]. Зважаючи на це, МОДР в Західній Україні знаходилася у нелегальному становищі, а належність до неї вважалася доказом комуністичних переконань, відтак переслідувалася.

Центральний комітет (ЦК) МОДР Західної України мав у своєму розпорядженні точні відомості щодо кількості політичних в'язнів і підтримував з ними зв'язок через в'язничні комітети, які діяли при окружних комітетах, а також через своїх зв'язкових. Перешкоджання з боку польської влади не давали можливості систематично надавати допомогу політв'язням [31, 75]. Це спонукало поєднувати легальну та нелегальну форму роботи. До легальних належали такі комітети: родин політв'язнів, допомоги жертвам страйків і каральних експедицій, шефства над дітьми, боротьби проти в'язничних порядків, за оголошення амністії тощо. Спеціальні ж організації створювалися для зв'язку з в'язницями. Так, у Львові діяв окремих в'язничний комітет, в обов'язки якого входила опіка над політичними в'язнями. Декілька осередків постачали в'язням продукти, білизну, а один, ретельно законспірований, забезпечував з ними листування [32, 172–174].

У вересні 1923 р., напередодні Золочівського процесу над комуністами, комітет найняв адвокатів для захисту підсудних, організував передачу продуктів політв'язням слідчої в'язниці на вулиці Баторія у Львові [30, 133].

Зрештою, утворення і діяльність МОДР відображала настрої західноукраїнського суспільства, в якому неодноразово лунали заклики до надання допомоги політв'язням. Це був своєрідний протест проти політики польського уряду, що виражався у підтримці та солідарності із політичними ув'язненими. Особливою активністю у цьому відзначалися

організації, що перебували під впливом ліворадикального руху. Так, у березні 1924 р. рада профспілок м. Львова прийняла резолюцію, у якій протестувала проти знущань над політв'язнями і закликала оголосити 18 березня Днем політичного в'язня та організувати широку двотижневу кампанію допомоги [16, 5].

У вересні 1925 р. Львівський комітет КПЗУ закликав громадськість краю надавати політв'язням моральну і матеріальну допомогу [17, 4]. З аналогічною відозвою звертався і ЦК МОДР Західної України [8, 155–158].

Отож, на початку 1920-х років опіка над політв'язнями розглядалася західноукраїнською спільнотою як спосіб вираження протесту проти польської влади. На цьому тлі ліворадикальний рух утворив мережу комітетів допомоги політв'язням, що пізніше стали основою для діяльності МОДР. Тоді ж ліберальна українська інтелігенція заснувала власний комітет допомоги політичним в'язням. Його головою став був відомий адвокат С. Федак [33, 2]. Пізніше ними опікувалася Українська парламентська репрезентація (УПР) та Греко-католицька церква [34, 7].

Основу діяльності МОДР Західної України склали членські внески, проте відомі випадки отримання фінансової підтримки від аналогічних структур СРСР. Отак, за деякими свідченнями в 1923–1925 рр. організації Польщі отримали понад 350 тис. крб від МОДР СРСР. У травні 1925 р. відділи та комітети МОДР діяли в Коломиї, Рівному, Володимирі-Волинському, Луцьку, Станіславі, Ковелі, Стрию, Самборі, Тернополі, Бережанах, Дрогобичі та Львові. На початку 1926 р. було створено 10 окружкомів і проведено роботу зі створення 6 райкомів МОДР. Активними діячами тоді були Г. Іваненко (Бараба), О. Коцко, І. Вантух, Н. Хомин, М. Смоляк, О. Шпрингер (Юзв'якова), П. Щербик, І. Довганик, Т. Марущак, О. Гаврилук, Я. Галан, К. Пелехатий та ін. [2, 36–41].

Тільки у червні-липні 1926 р. ЦК МОДР Західної України витратив на юридичну допомогу обвинуваченим 800 злотих (далі – зл.). У Польщі в цей час працювало спеціальне юридичне бюро адвоката Г. Дурача, що безкоштовно надавало таку ж юридичну допомогу [3, 54]. Воно тісно співпрацювало із юридичним відділом МОДР.

Упродовж 1926 р. МОДР став одним з ініціаторів та активним учасником т. зв. “амністійної кампанії”, що мала сприяти звільненню політичних в'язнів. Як свідчив звіт виконкому на II Міжпартійній конференції МОДР у 1927 р., ця кампанія пройшла успішно. Вона об'єднала вісім партій і охопила широкі верстви населення країни. Доля політичних в'язнів стала в центрі уваги широкої громадськості [2, 51]. Під вимогою оголошення амністії було зібрано 8 тис. підписів. У кампанії взяло участь близько 200 тис. осіб [35, 180–181]. Було проведено 181 віче (125 тис. учасників). А ще 200 зборів, нарад і масових заходів, організованих профспілками, у яких взяли участь 15 тис. осіб. Віча, організовані комуністичною фракцією сейму, зібрали 28,4 тис. людей [36, 144].

У травні 1927 р. ЦК МОДР Західної України спеціальною відозвою протестував проти судового процесу над керівництвом Білоруської селянсько-робітничої громади (БСРГ) [18, 56]. А у бюлетені за червень 1928 р. був опублікований лист політичних в'язнів Львівської слідчої в'язниці, у якому йшлося про надзвичайно складні умови утримання, що змусили в'язнів вдатися до голодування-протесту [18, 66]. Львівський окружний комітет МОДР закликав тоді мешканців міста підтримати політв'язнів [7, 310–311].

Упродовж березня-травня 1928 р. найбільшими центрами МОДР у Західній Україні були Львів, Дрогобич, Самбір, Станіславів, Тернопіль, Рівне. Постійний зв'язок підтримувався з політв'язнями Дрогобицької в'язниці, менше контактували з політв'язнями у Самборі і Львові. У зазначений період допомогу отримали 250 політичних в'язнів [3, 50].

У 1929 р. ЦК МОДР Західної України звертався до своїх членів із закликом надавати посильну матеріальну допомогу політв'язням та їхнім сім'ям. Водночас було значно розширено спектр діяльності організації [19, 6–10].

10 серпня 1931 р. поряд із голодуванням-протестом у Львівській в'язниці “Бригідки” вдалося організувати демонстрацію солідарності з політв'язнями [32, 226]. 20 серпня поточного року політв'язні провели демонстраційне голодування проти нового тюремного статуту. У цей час перед в'язницею відбулася демонстрація львівських робітників. Того ж дня почали голодування політв'язні Станіславської в'язниці. А біля будинку місцевого окружного суду пройшла демонстрація протесту, яку розігнала поліція. Також у серпні 1931 р. голодували політв'язні Тернопільської в'язниці, паралельно проходила демонстрація

протесту, яку теж розігнала поліція [20, 48 зв.]. Тактика одночасного голодування політв'язнів та організація демонстрацій на їхню підтримку активно використовували ліві радикали. У серпні 1931 р. ЦК КПЗУ закликав усюди обирати комітети оборони політичних в'язнів, бо 20 вересня 1931 р. мало розпочатися триденне голодування-протест в усіх в'язницях. Цього ж дня передбачалося організувати робітничо-селянські демонстрації [32, 226]. Зрештою, у голодуванні-протесті взяли участь близько 7 тис. політв'язнів найбільших польських в'язниць [30, 33].

Завдання МОДР також полягало у постійному інформуванні населення про становище політв'язнів та закликах їх підтримувати. У такий спосіб до діяльності було залучено селян. Приміром, упродовж січня-лютого 1931 р. селяни Дорогичинського повіту на Поліссі здали для допомоги політв'язням Седлецької, Білостоцької і Дрогобицької в'язниць продукти та певну суму коштів [22, 9 зв.]. А селяни с. Колпець Дрогобицького повіту протягом вересня-грудня зібрали для таких цілей 80 зл. і 260 кг хліба [21, 7].

Станом на грудень 1931 р. МОДР мав у своєму розпорядженні широку мережу осередків. Згідно з даними польської поліції, у Львові було 11 осередків, у Дрогобичі, Тернополі, Станіславові, Луцьку, Ковелі, Перемишлі, Холмі – по 6, у Бориславі – 5, Золочеві – 3. Загалом у Західній Україні в цей час діяло 80 осередків МОДР, які нараховували 500 членів [23, 9]. У січні 1932 р. ЦК МОДР Західної України закликав робітників, селян, інтелігенцію та молодь організувати демонстрації протесту перед судами та в'язницями, домогтися звільнення політичних в'язнів, збирати кошти для них та їхніх родин [24, 7]. На початку 1932 р. розгорнулася кампанія проти вбивства відомих представників ліворадикального руху [2, 72]. З'явилися звернення проти окупації Західної України та політики польської влади, а також практики побиття і тортур політичних в'язнів, переслідувань за приналежність до МОДР [23, 19]. У березні 1932 р. було проведено місячник боротьби з фашистським терором. Він розпочався 5 березня поточного року демонстрацією перед окружним судом у Львові. Такі ж демонстрації пройшли у Станіславові, Стрию, Калуші, Дрогобичі, Бориславі та інших містах. Упродовж 15–20 березня 1932 р. мітинги відбувалися і серед військових [2, 73].

У 1932 р. діяльність відділень МОДР в Західній Україні була заборонена польською владою [4, 143]. Цей період характеризувався активним переслідуванням, арештами членів МОДР, їх звинувачували у комуністичній діяльності, за ними встановлювали поліцейний нагляд. Так, польська поліція подавала інформацію про перебування у Чорткові представника МОДР, що провів зустрічі із трьома місцевими керівниками осередків – молодими представниками єврейської національності. Повідомлялося про те, що на утриманні місцевих осередків знаходиться 27 політв'язнів. Місячна сума внесків становила 64 зл., з окружного комітету 1 серпня 1932 р. отримали 100 зл., а 29 вересня – 143 зл. У Золочеві налічувалося 5 осередків МОДР по 4 члени в кожному, в них на утриманні знаходилося 53 політв'язні. Кожного місяця осередки отримували 108 зл. членських внесків [23, 32 зв.]. У Тернопільському окружному комітеті МОДР перебувало на обліку 176 членів, які допомагали 107 політв'язням. Фінансування окружному наполовину складалося із членських внесків, інша частина надходила із ЦК МОДР. Видатки розподіляли так: для Тернополя – 484 зл., Золочева – 155, Чорткова – 120, Бережан – 30 [23, 6].

Незважаючи на заборону діяльності, чисельність членів МОДР невпинно зростала. За оцінкою В. Твердохліба, в десяти округах Західної України у вересні 1932 р. налічувалося 1058 членів і 280 прихильників МОДР, а в лютому – 861 і, відповідно, 150. Найчисленнішою була Львівська організація, яка у 1933–1934 рр. мала 120 членів [3, 53].

Польська влада активно перешкоджала діяльності осередків МОДР, з огляду на це у 1933 р. із 12 тис. політв'язнів Польщі допомогу отримували лише 4,5 тис. [31, 75]. У деяких випадках керівники ліворадикального руху вдавалися до рішучих кроків. Отак, 6 березня 1933 р. під час окружної конференції КПЗУ у с. Березовиця на Тернопільщині член ЦК передав 500 зл. для юридичного захисту політв'язнів і надання допомоги їм та їхнім родинам [25, 162].

Упродовж 19 лютого – 14 квітня 1934 р. у Луцьку тривав судовий процес над 57 комуністами. Завдяки зусиллям МОДР кожного підсудного вдалося забезпечено юридичним захистом, на що було витрачено 8 тис. зл. [9, 188]. Зрештою, за ініціативою МОДР кампанія на захист луцьких в'язнів розгорнулася в усій Західній Україні. А 25 лютого у Львові відбулася

перша міська конференція робітничої молоді, яка прийняла резолюцію протесту і вимагала звільнення політв'язнів [7, 504].

2 березня 1934 р. у Львові вийшла газета-одноденка “Відгуки”, присвячена боротьбі проти політичних репресій у Польщі. Вона закликала населення Західної України організувати комітети допомоги жертвам політики польської влади. У газеті публікувалися свідчення родичів підсудних на процесі в Луцьку [26, 7–8]. Після цього процесу МОДР Західної України звернувся з відозвою до населення, у якій закликав влаштувати масові демонстрації і збори, вимагати звільнення О. Платонової, яка ще напередодні процесу у результаті тортур потрапила до в'язничного шпиталю [27, 14].

Ініціативою прем'єр-міністра Польщі Л. Козловського було створено табір інтернованих в Березі Картузькій. Туди ув'язнювали політичних противників. Передбачалося, що рішення про заслання до табору прийматимуть місцеві адміністрації [37, 120]. У відповідь у червні 1934 р. Комуністична партія Польщі (КПП) провела конференцію за участю секретарів ОК КПП, КПЗУ, Комуністичної партії Західної Білорусії (КПЗБ) та МОДР, на якій було обговорено питання про створення єдиного фронту боротьби за ліквідацію концтабору. З цією метою конференція прийняла рішення провести кампанію протесту за участю найширших опозиційних сил [2, 97]. Отже, у діяльності МОДР почав активно формуватися протестний напрямок, завдання якого полягали у згуртуванні широких верств населення проти політики польського уряду.

Усе ж головним у діяльності МОДР залишалася боротьба за амністію. Пік кампаній припав на 1926-й і 1935-й роки. Восени 1935 р. до участі в ній були залучені МОДР, Ліга захисту прав людини і громадянина та інші організації. Цей рух охопив населення багатьох міст і сіл. З ініціативи діячів лівих партій і громадських організацій на місцях створювалися органи керівництва – амністійні комітети. До їхнього складу входили представники різних політичних партій, громадських організацій.

У листопаді 1935 р. існувало 14 територіальних амністійних комітетів [5, 231]. Вони організували в містах і селах збори, конференції, мітинги та інші масові заходи, учасники яких засуджували режим поліцейського терору, вимагали звільнення політичних в'язнів, ліквідації концтабору в Березі Картузькій. Восени 1935 р. на квартирі діяча Соціалістичної партії Польщі (СПП) адвоката С. Гершталя у Львові вперше зібралися разом діячі СПП, КПЗУ, Бунду, МОДР, Окружної ради профспілок, безпартійні професори, лікарі, адвокати. Вони створили комітет за амністію політичних в'язнів [38, 60].

Напередодні 1 травня 1935 р. ЦК МОДР Західної України звертався з відозвою до всіх членів ППС, УСДП, УСРП, а також профспілок провести акцію проти владного терору, на захист політичних в'язнів [29, 12 зв.]. Першотравневі демонстрації та віча відбулися у Львові, Дрогобичі, Ковелі, Тернополі, Бориславі, Стрию та деяких інших повітах. У вересні того ж року МОДР надала допомогу політв'язням у Бродах, Дрогобичі, Бориславі, Золочеві, Калуші, Раві-Руській, Станіславі, Сколе, Тернополі й Турці [31, 75].

У діяльності осередків МОДР 1936 р. характеризувався продовженням активних виступів проти функціонування концтабору в Березі Картузькій. У лютому профспілки звернулися з листом до львівського відділення Ліги захисту прав людини і громадянина, у якому висловили свій протест [10, 331–332]. У Львові, Станіславі, Дрогобичі, Бориславі та інших містах і селах відбувалися віча і масові заходи, учасники яких вимагали ліквідації концтабору. Лише у Львові було проведено 8 таких заходів [2, 98, 102]. А ще організовано написання листів родичами ув'язнених у Березі Картузькій до різних авторитетних осіб і організацій [10, 330].

На початку 1936 р. польський уряд вніс до сейму проект закону про амністію, що був прийнятий із певним поправками. Незважаючи на половинчастий характер, амністія 1936 р. стала закономірним результатом боротьби 1935 року. Термін перебування в ув'язненні тоді скоротили 5 тис. політв'язнів, а майже 3,5 тис. звільнили [39, 87].

У другій половині 1930-х років осередки МОДР продовжували активно працювати. Проте спостерігалось певне ідеологічне коригування. Тепер вони активно протестували проти фашизму у Польщі. Упродовж 1936–1937 рр. МОДР Західної України проводила кампанію на захист білоруського діяча С. Притицького, а також за звільнення письменника О. Гаврилюка [40, 283]. Протягом 1936 р. лише у Львові було створено 13 легальних комітетів допомоги жертвам фашизму, які надіслали 200 посилок 140 політв'язням [2, 131].

27 лютого 1937 р. міністерство внутрішніх справ Польщі видало розпорядження на проведення кампанію розгрому керівного апарату КПЗУ і легальних організацій, що перебували під впливом комуністів. Ця участь спіткала і ЦК МОДР Західної України [37, 258]. Проте боротьба тривала. Після розпуску в 1938 р. КПП і КПЗУ МОДР зосередилася на наданні матеріальної допомоги політв'язням [1, 22].

Отже, створення та діяльність організацій МОДР у Західній Україні стали вираженням реакції ліворадикального руху на політику польських урядів. Вони виконували функції всебічного захисту політичних в'язнів та їхніх сімей, викривали кричущі факти зловживань влади на місцях та організовували масові заходи протесту проти них, залишаючись при цьому провідниками комуністичної ідеології. МОДР використовувала легальні та нелегальні форми діяльності. Її переслідувала польська поліція. Незважаючи на це, вдалося налагодити широку мережу осередків і структур, які відповідали за різні напрямки роботи.

Надання допомоги політичним в'язням завжди залишалося головною клопотом МОДР. У 1920-х рр. вона в основному була зосереджена на зборі коштів і забезпеченні матеріальної та юридичної допомоги українським політв'язням; 1930-ті рр. характеризувався переходом на антифашистську риторичку. Помітного успіху МОДР досягла в проведенні "амністійних кампаній" 1926-го й 1935-го років. Зрештою, забезпечуючи захист політв'язнів, формуючи громадську думку, пропагуючи комуністичну ідеологію та протестуючи проти дій польських урядів, МОДР відіграла помітну роль у лівому русі Західної України. Дослідження особливостей реалізації державної політики польської влади щодо ліворадикального руху в цьому регіоні становить перспективу наукових студій.

Література

1. Лугачева Т.А. Международная организация помощи революционерам (МОПР) в Западной Белоруссии (1923–1939 г.). – Гродно: ГрГУ, 2001. – 114 с.
2. Пилипів Л.К. КПЗУ – організатор і керівник революційної діяльності МОДР на західноукраїнських землях (1925–1939 рр.). – Львів, 1974. – 179 с.
3. Твердохліб В.Ю. Солідарність у боротьбі за визволення: допомога громадськості Країни Рад західноукраїнським трудящим у боротьбі за возз'єднання в єдиній Українській Радянській державі, 1917–1939. – Львів: Вища школа, 1978. – 196 с.
4. Курило В.М., Панчук М.І., Троян М.В. В авангарді боротьби за возз'єднання: Комуністичні організації західноукраїнських земель в авангарді боротьби трудящих за возз'єднання з соціалістичною Вітчизною. – К.: Політвидав України, 1985. – 295с.
5. Чугаєв В.П. В боротьбе против фашизма и угрозы войны. – К.: Наукова думка, 1980. – 376 с.
6. Швидак О.М. Інтернаціональна єдність трудящих Західної України і Польщі у революційно-визвольній боротьбі (1929–1939 рр.). – К.: Вид-во Київ. ун-ту, 1972. – 228 с.
7. З історії революційного руху у Львові. 1917–1939: Документи і матеріали / Упор. Г.І. Кавальчак та ін. – Львів: ЛКЖВ, 1957. – 796 с.
8. Боротьба за возз'єднання Західної України з Українською РСР. 1917–1939 // Зб. документів і матеріалів. – К.: Наукова думка, 1979. – 557 с.
9. Боротьба трудящих Волині за визволення з-під гніту панської Польщі і возз'єднання з Радянською Україною. 1921–1939 рр.: Зб. документів і матеріалів. – Ч. 2. 1921–1939 рр. – Станіслав: Станіславське обл. вид-во, 1957. – 317 с.
10. Під прапором Жовтня // Вплив Великої Жовтневої соціалістичної революції на піднесення революційного руху в Західній Україні. 1919–1939 рр. Документи і матеріали. – Львів: Каменяр, 1966. – 432 с.
11. Революційна боротьба на Тернопільщині, 1917–1939 рр.: документи і матеріали / Упоряд.: К.І. Тищенко, М.М. Нестерець. – Тернопіль: Обл. вид-во, 1959. – 266 с.
12. За волю народу: Боротьба трудящих Ровенщини за соціальне і національне визволення та возз'єднання з Радянською Україною 1921–1939. Документи і матеріали. – Львів: ЛКЖВ, 1964. – 292 с.
13. Під прапором Жовтня: вплив Великої Жовтневої соціалістичної революції на піднесення революційного руху в Західній Україні (1921–1928 рр.): документи й матеріали / Упоряд.: І.П. Лащик та ін.; за ред. Б.К. Дудикевича. – Львів: Каменяр, 1964. – 380 с.
14. Коммунистический Интернационал в документах 1919–1932. – Москва: Партиздат, 1933. – 1002 с.
15. Державний архів Львівської області (далі – ДАЛЮ). – Ф. 11, оп. 29, спр. 3018.
16. Там само. – Ф. 11, оп. 29, спр. 3640.
17. Там само. – Спр. 4081.
18. Там само. – Спр. 537.
19. Там само. – Ф. 110, оп. 1, спр. 838.
20. Там само. – Ф. 121, оп. 2, спр. 141.
21. Там само. – Ф. 139, оп. 5, спр. 108.
22. Там само. – Спр. 121.

23. Державний архів Тернопільської області (далі – ДАТО). – Ф. 231, оп. 1, спр. 1836.
24. ДАЛО. – Ф. 256, оп. 1, спр. 58.
25. ДАТО. – Ф. 231, оп. 1, спр. 2136.
26. ДАЛО. – Ф. 139, оп. 5, спр. 830.
27. Там само. – Оп. 9, спр. 1703.
28. Там само. – Ф. 11, оп. 29, спр. 2137.
29. Там само. – Ф. 256, оп. 1, спр. 64.
30. Теслюк М.М. У боротьбі за возз'єднання. Сторінки спогаді. – Львів: Каменярь, 1988. – 313 с.
31. Нерод В.О. Солідарність трудящих УРСР з політичними в'язнями капіталістичної Польщі (1929–1933) // Укр. істор. журнал. – 1975. – № 5. – С. 70–76.
32. Гошко Ю.Г. Громадський побут робітників Західної України (1920–1939 рр.). – К.: Наукова думка, 1967. – 262 с.
33. На паску для політичних в'язнів. Комітет опіки над політичними в'язнями // Громадський голос. – 1923. – 31 березня – С. 2.
34. На допомогу в'язням // Свобода. – 1937. – 7 лютого. – С. 7.
35. Єдність трудящих Західної України і Польщі у революційній боротьбі, 1917–1939 / Відп. ред. П.П. Челак. – Львів: Вища школа, 1979. – 300 с.
36. Biernacek N. Działalność parlamentarna Komunistycznej Partii Zachodniej Ukrainy w latach 1924–1927. – Zielona Góra: Wyższa Szkoła Pedagogiczna, 1983. – 211 s.
37. Галушко Є.М. Нариси історії ідеологічної та організаційної діяльності КПЗУ в 1919–1928 рр. – Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1965. – 262 с.
38. Нашковський М. Неспокійні дні // Воспоминания о тридцатых годах. – Москва: Изд-во иностранной литературы, 1962. – 270 с.
39. Шумейко І.М., Яцків П.М. Комуністична партія Західної України у боротьбі за народний фронт. – Львів: Вища школа, 1985. – 165 с.
40. Возз'єднання західноукраїнських земель з Радянською Україною / Відп. ред. Ю.Ю. Сливка. – К.: Наукова думка, 1989. – 488 с.
41. КПЗУ – організатор революційної боротьби: спогади колишніх членів Комуністичної партії Західної України / Редкол.: Ю.Г. Гошко та ін. – Львів: ЛКЖВ, 1958. – 316 с.

Аннотація. Мисько В.В. *Деятельность Международной организации помощи революционерам в Западной Украине (1922–1938 гг.).* Проанализировано этапы становления и развития Международной организации помощи революционерам в Западной Украине. Определены основные направления деятельности ее ячеек. Исследованы формы и средства борьбы против государственной политики польских властей в рамках развертывания леворадикального движения.

Ключевые слова: МОПР, Западная Украина, леворадикальное движение.

Summary. Misko V.V. *The Activity of the International Organization for Aid to Revolutionaries in Western Ukraine (1922–1938).* The article analyzes the stages of formation and development of the International Organization for Aid to Revolutionaries in Western Ukraine. The key activity areas of its centers are determined. The author investigates the forms and means of struggle against the state policy pursued by Polish authorities in Western Ukraine within the framework of the left radical movement development.

Key words: the IOAR, Western Ukraine, left radical movement, political prisoners, amnesty

УДК 94(477)“1921/1928”

О.М. Абразумова

КРИСТАЛІЗАЦІЯ ІНТЕРЕСІВ СЕЛЯНСТВА В ІДЕЇ СТВОРЕННЯ СЕЛЯНСЬКОГО СОЮЗУ (1924–1926 рр.)

Проаналізовано один із виявів активності українського селянства 1924–1926 рр. – рух за створення незалежних громадських організацій.

Ключові слова: неп, громадський рух, консолідація, селянський союз

Розвиток громадських об'єднань і рухів має велике значення, адже сприяє соціально-культурному піднесенню народу та кожної особистості, демократизації, розширенню прав і свобод людини, зміцненню гарантій її захищеності. Зважаючи на запити та труднощі діяльності різноманітних громадських об'єднань на сучасному етапі української історії, цікавим постає питання досвіду функціонування суспільних асоціацій у перехідний період нової економічної політики.

Життєдіяльності української спільноти 1920-х рр. були притаманні не лише здобутки (переважно господарського характеру), а й значні труднощі. Так, на суспільно-політичних